

Eksempel på opgaveløsning på gymnasieniveau.

(Opgaven blev skrevet i 2002 af en gym. elev fra Viborg)

Indhold

Indledning s. 1

Tiden før besættelsen s. 1

Hvem var de danske frivillige ? s. 2

Oversigt over de forskellige danske korps i tysk tjeneste

SS-standarte Nordland 23 april 1940 - december 1945 s. 3

Division Wiking december 1940 - 1945 s. 4

Frikorps Danmark 29 juni 1941 - 6 juni 1943 s. 4

24. SS-pansergrenader-regiment Danmark marts 1943 - 2-3 maj 1945 s. 4

Frikorps Danmark

Afgangen til Langenhorn kasserne s. 5

Kryssing og den første kasernetid s. 5

Frikorps Danmark ved fronten s. 7

Behandling af partisaner, civile og krigsfanger s. 7

Levevilkårene ved fronten s. 8

Efterårsorloven i 1942 s. 9

Frikorpset tilbage på fronten s. 10

I allieret fangenskab s. 11

Retsopgøret med soldaterne i frikorps Danmark s. 11

Afslutning s. 12

Indledning

Min opgaveformulering for 3.g-opgaven lyder:

1. Der ønskes en redegørelse for oprettelsen af "Frikorps Danmark" og korpsets historie 1941-45 herunder de korps, der blev oprettet efter Frikorpsets opløsning i 1943.
2. Endvidere ønskes en analyse af retsopgøret med frikorpsfolkene efter maj 1945
3. samt en vurdering af de frivilliges egne synspunkter i litteraturen efter krigen.

Jeg har valgt primært at beskæftige mig med de danske østfrontsfrivilliges baggrund for at melde sig på tysk side under 2. verdenskrig, og hvilke forhold og indtryk de havde og fik under krigen. Jeg ønsker at skrive om disse temaer bl.a. ved at skrive om og bruge citater fra danske frivillige, der oplevede krigen fra tysk side. Jeg vil også skrive om retsopgøret

for de frivillige og hvordan befolkningen behandlede de frivillige efter krigen i forhold til før krigen. Jeg ønsker ikke at skrive så meget om, hvor og hvordan de forskellige slag fandt sted, hvilket våben de brugte o.s.v., da der allerede er udkommet mængder af den slags materiale fra veteranernes eget forlag.

Jeg har forsøgt at svare på de frivilliges egne synspunkter efter krigen med udvalgte citater i de forskellige afsnit.

Jeg har kun brugt få af de opgivne bøger i litteraturlisten til direkte viden om de danske østfrontsfrivillige, idet størstedelen kun kan bruges som baggrundslæsning for 2. verdenskrig eller hvis man ønsker at vide hvad den overordnede strategi bag slagene var. Blandt de historisk interessante bøger skal først og fremmest nævnes: *Under Hagekors og Dannebrog – danskere i Waffen SS 1940-45.*, som er skrevet af tre RUC-studerende, samt Ditlev Tamm's bog om: *Retsopgøret efter besættelsen*.

Min baggrund for at vælge emnet er især at min morfar, som gerne vil være anonym, deltog i bl.a. Frikorps Danmark under krigen, og jeg har derfor ønsket at lære mere om denne periode og danne mine egne indtryk.

Der er skrevet utroligt lidt historisk brugbart om de østfrontfrivillige, og det der er blevet skrevet, er primært udkommet her i 90'erne, så der er stadigvæk mulighed for fremkomme med ny viden. Jeg håber på (bl.a. ved hjælp af min morfars 1. personsviden om krigen) at have frembragt en interessant, overskuelig indgangsvinkel til emnet: De danske østfrontsfrivillige.

Tiden før besættelsen

I oktober 1929 brød det amerikanske aktiemarked sammen. Krakket på Wall Street, som det blev kaldt, medførte først et midlertidigt økonomisk opsving for Danmark, men da USA kort tid efter opsagde sine lån i Europa, gik det også hårdt udover Danmark. Landbruget blev først ramt og antallet af tvangsauktioner steg eksplosivt fra 1931-32. Snart havde katastrofen også ramt andre erhverv, og ved nytår 1933 var arbejdsløshedsprocenten oppe på 43,5.

Som grundregel var det de siddende demokratiske regeringer, der fik skylden for den ustabile situation og dette medførte et behov for stærke mænd i regeringen, og diktaturer skød op. I 1933 fik Hitlers parti magten i Tyskland. Hvor Danmark måske lige akkurat klarede sig økonomisk med Stauning-regeringen, kunne Tyskland prale med, at økonomisk vækst afløste massearbejdsløshed og hyperinflation. Samtidig kunne nazismens prangende og strengt koordinerede optog og massive iscenesættelse af sit ydre (f.eks. Reichtagsgelände og OL i Berlin) ikke undgå at demonstrere en skarp modsætning til det danske "slappe" demokrati. KU (konservativ ungdom) anlagde i starten af 30'erne en yderst fascistisk stilart, hvor de hyldede diktatorer som Hitler og Mussolini. KU voksede eksplosivt på grund af deres fascistiske tone og havde i 1935 et medlemstal på over 30.000. En KU-delegation tog på besøg i den tyske koncentrationslejr Dachau, og udtrykte glæde over dens orden og systema tik.

Nazismens ide om den germanske races overlegenhed var heller ikke ukendt i Danmark. F.eks. skrev forfatteren Johannes V. Jensen dette om europæere i forhold til kinesere: "Den kinesiske kultur er ældgammel, men befinder sig på et udpræget primitivt trin. Kine serer

kan opfattes som en højt civiliseret vild (...) i Kina kan man virkelig ikke undgå at blive slået af dette; der er begravet en stor, ikke skøn, men heller ikke videre farlig menneskeabe i ethvert kinesisk eller mongolsk fysiognomi."

Dog fik nazismen's antisemitisme aldrig rigtig fat i Danmark, som den gjorde i Tyskland. Sandsynligvis fordi de kun 7000 jøder, der boede i Danmark allerede var godt integrerede. Det største danske nazistparti DNSAP fik i 1939 nok stemmer til at blive repræsenteret i folketinget med Frits Clausen som leder. De fik dog aldrig en væsentlig betydning i dansk politik.

Hvem var de danske frivillige?

I løbet af krigen meldte i alt 12000 danskere sig til krigstjeneste under Waffen SS. Kun 6000 af disse blev optaget.

Hvem var disse frivillige? Kan man sige at de høj grad tilhørte en bestemt befolkningsgruppe? Stammede de fra bestemte egne af landet? Hvad var deres sociale status? Lige efter krigen klassificerede Vilhelm la Cour de danske østfrontfrivillige i fire grupper i sit storværk: Danmark under besættelsen, der udkom 1945-47.

1. Officerer der pga. manglende dømmekraft meldte sig oven på chokket over den nationale ydmygelse den 9. april. 1940.
2. Kriminelle.
3. Sociale udskud og mindre begavede.
4. Eventyrnaturer.

En del tidligere østfrontfrivillige gik dog ret hurtigt i forsvar og hævdede at de ikke var nazistiske sympatisører, men havde kæmpet for at frelse Danmark fra den kommunistiske verdenstrussel.

Allerede i 50'erne undersøgte kriminologen Karl O. Christiansen de østfrontfrivillige "lands svigere" og fandt ud af, at de udgjorde et ganske bredt udsnit af den danske befolkning. De kom fra forskellige egne af landet, havde forskellig social status, forskellige hverv, forskellige uddannelser osv.

En bestemt gruppe må dog siges at være fremherskende blandt de frivillige, nazisterne. Det ses på de senere domsudskrifter efter krigen, at godt halvdelen af de frivillige var medlemmer af DNSAP og det skønnes at ca. 75 % var nationalsocialister. Det var dog også DNSAP, der stod for størstedelen af hvervningen til Waffen SS.

Primært for den danske valgkampagne var en nedtoning af raceideologien til fordel for en indædt antikommunisme.

Gennemsnitsalderen for de frivillige var 24,9 år. Hele 18 % af disse var over 30 år. Gennemgående må det siges at de frivillige havde en forholdsvis høj alder. 68 % af de frivillige angav at være arbejderklassen. De havde oplevet faldende realløn og relativ høj arbejdsløshed.

Det er også gennem tiden blevet påpeget, at en ulykkelig barndom kan have haft betydning for de frivillige.

Oversigt over de forskellige danske korps i tysk tjeneste

SS-standarte Nordland 23 april 1940 - december 1945

Den første systematiske hvervning til SS-tropperne henvendte sig til de nyerobrede lande: Danmark, Norge, Holland og Belgien begyndte allerede i april 1940.

Det var Himmler's hensigt fra starten at uddanne elitesoldater i modsætning til Wehrmagten, som var den tyske "folkehær". Der var dog ikke nævneværdig tilslutning på dette tidspunkt. I en oversigt fra maj 1940 fremgår det, at kun 40 danskere var blevet optaget i SS, sandsynligvis under en hvervning i sommeren 1939.

Dette skyldes bl.a. at kravene for optagelse i SS var yderst høje. Man skulle blandt andet være mellem 17 og 23 år gammel og mindstehøjden var 170 cm. Det ses under en session i København fra sommeren 1940, at der ud af 200 ansøgere blev udvalgt 70. Mange blev kasseret pga. huller i tænderne.

De fleste af de hvervede var DNSAP-medlemmer, der troede de skulle på et 3-6 måneders langt politisk-ideologisk kursus, og det var først da de ankom til Tyskland, at de indså der var tale om regulær krigstjeneste. Ud af holdet blev 20 tilbage på kasernen. I december 1940 blev Nordland en del af Division Wiking.

Division Wiking december 1940 - 1945

Division Wiking var ikke et rent dansk korps. Det bestod af frivillige fra Danmark, Norge, Holland og Flandern. Der var dog mindst 500 frivillige danskere i korpset gennem besættelsen. Det indeholdt tre regiment: Regiment Nordland, hvor hovedparten af danskerne tjente, Regiment Westland og Germania.

Det var Waffen SS der stod for hvervningen, selvom Division Wiking ikke blev opfattet som en egentlig Waffen SS-enhed, men gik under betegnelsen legion.

Størstedelen af lederstaben i Division Wiking var tysk, også kommandanten over divisionen, Felix Steiner. I korpset var der gentagne gange klager fra de danske frivilliges side over den behandling, de modtog fra de tyske officerers side.

I marts 1943 blev Regiment Nordland trukket tilbage fra fronten og overført til Division Nordland. Her blev danskerne fra Regiment Nordland og de tidligere frikorpsfolk omdannet til det 24. SS Pansergrenaderregiment Danmark.

Frikorps Danmark 29 juni 1941 - 6 juni 1943

Frikorps Danmark var tiltænkt at være det første rent danske korps i tysk tjeneste, med dansk officerstab og ledelse. De var på papiret et uafhængigt dansk korps, der kæmpede mod kommunismen. Virkeligheden var dog, at korpset bevidst blev styret fra SS. Da Frikorps Danmark blev nedlagt i maj 1943, overgik hovedparten af korpset til det nydannede 24. SS-pansergrenaderregiment Danmark.

24. SS-pansergrenader-regiment Danmark marts 1943 - 2-3 maj 1945

24. SS-Panzergrenadier-regiment Danmark, oftest bare kaldet regimentet, var underlagt Division Nordland. Det var det eneste korps med danske frivillige af betydning, der blev dannet efter opløsningen af Frikorps Danmark. Det bestod af danskere fra Frikorps Danmark og Regiment Nordland, med den tyske officer Graf Hermegild von Westphalen som øverstkommanderende over regimentet. Det blev en ubehagelig overraskelse for de fleste danskere.

Oprettelsen af Regiment Danmark var et led i en omfattende reorganisering af SS i 1943. Hitler havde på grund af sin manglende vilje til at opgive Stalingrad og på grund af en russisk knibtangsbevægelse tabt hele den 6. armé (ca. 300.000 mand) og krigslykken var så småt begyndt at vende.

Gennem Regimentets historie kæmpede det blandt andet i Kroatien, afvæbnede tropper i Italien efter kapituleringen og deltog eller var vidner til forfærdelige krigsforbrydelser som nedbrændinger af landsbyer og systematiske henrettelser af gidsler i Kroatien på begge sider af fronten.

Regimentet kæmpede i de sidste dage før overgivelsen i og omkring Berlin og var nogle af de sidste tropper i tysk tjeneste, der overgav sig.

Frikorps Danmark

Afgangen til Langenhorn kasserne

Den 19. juli 1941 rejste den første gruppe af frikorpsfolk fra Danmark til Langenhornkasernen lidt udenfor Hamburg, hvor de skulle mødes med danske frivillige fra Standarte Nordland. Ved afgang blev de frivillige hyldet i stor stil. De frivillige startede med at marchere til Hellerup Station med Dannebrog foran sig. Der var hundredvis af tilskuere, og Berlingske Tidende kunne skrive, at der var flere på stationen, end der kunne være. Toget, frikorpsfolken skulle med, var påtegnet antikommunistiske slagord, hagekors og SS-runer.

Ved modtagelsen på kasernen stod Hamburg's borgmester og tog imod dem, og mens toget kørte ind på perronen blev den danske og tyske nationalmelodi spillet over højtalerne. En menig fra Standarte Nordland skrev dette: Det var et højtideligt øjeblik, da Dannebrog første gang blev foldet ud. Marcherede derefter med fane og musik i spidsen, tilbage til kasernen, hvor en tysk Gruppenführer bød Frikorpset velkommen, og derpå talte Oberstleutnant Kryssing. Middagen i dagens anledning. Svinekoteletter og budding.

Kryssing og den første kasernetid

Den første kommandør af Frikorps Danmark blev Christian Peter Kryssing. Kryssing var artilleriofficer i den danske hær. Han var ikke medlem af DNSAP, som mange af de menige var, men den danske hær's officerstand var dengang typisk højreorienterede og antikommunistiske. Regeringen tillod at Kryssing tog kommandoen over Frikorpset. Da Frikorpset blev oprettet var det under forudsætning af, at Frikorpset var upolitisk og ville fungere som en selvstændig dansk enhed. Kryssing overtalte Kaptajn Thor Jørgensen fra den danske hær, der ligeledes ikke var nazist, til at blive sin næstkommanderende. De aftaler, Frikorpset var blevet dannet under, blev snart en efter en overtrådt eller omformuleret af SS-ledelsen. Nogle af punkterne var: At Frikorpset ikke skulle modtage raceundervisning, at korpset skulle være motoriseret, at tysk ikke skulle være befalingsproget og at korpset skulle være en selvstændig upolitisk enhed. Alle disse punkter blev mere eller mindre overtrådt. Nogle af disse modstridende interesser var allerede tydelige et par dage efter ankomsten til Langenhorn, hvor Gruppenführer Hans Jüttner, der var ansvarlig for Frikorpsets uddannelse, var tilstede og holdt en stærkt ideologisk tale om blandt andet den germanske races kamp mod undermennesker og jøder.

Korpset afgik senere til kasernen i Treskau i Polen, hvor tiden fra kl. fem om morgenen til otte om aftenen gik med gymnastik, øvelser, ideologisk skoling og sprogundervisning. Den eneste sejr Kryssing fik gennemtruffet var, at korpset fik tilladelse af den danske regering til at benytte nogle af militærets ekstra køretøjer. En stor del af Frikorpset var dog ikke af samme politiske overbevisning som Kryssing, og lejren var på randen af mytteri i februar. Der var natten til den 19 februar 1942 på lejrens mure skrevet slagord som: Bort med demokratene Kryssing. Kryssing havde den 11. februar skrevet et brev til Himmler hvor han slog fast, at Frikorpset skulle kæmpe på et antikommunistisk, men ikke-nazistisk grundlag. Himmler havde dog allerede den 8 februar besluttet at fyre Kryssing, og den 23. februar faldt afskedigelsen.

Efter afskedigelsen blev Kryssing efter en tids lediggang sendt til Division Wiking, hvor han avancerede til SS-brigadeführer, og blev den højst placerede udlænding i Waffen SS. Kryssing overlevede krigen og døde først i 1976. Desværre døde begge hans to sønner under tjeneste i Waffen SS. Han beskriver sig selv i et brev fra 1942 som "frivillig politisk krigsfange".

Kryssing blev efter krigen idømt 8 års fængsel ved Københavns Byret for at have været i tysk krigstjeneste. Han nægtede under hele forhøret at sige så meget som et ord og frabød sig at få en forsvarer, men nægtede sig skyldig i anklagen. Hans forsvarer sagde om ham: Oberstløjtnant Kryssing var en officer med udprægede æresbegreber og høje tanker om en officers pligter over for sit land.

Og: For ham var begivenhederne den 9. april 1940 en forsmædelse, en plet på landets ære, som han ville sætte sit liv ind på at få afvisket. Hans dom blev dog senere nedsat til 4 år ved landsretten.

Den nye kommandant blev Christian Frederik von Schalburg fra Division Wiking. En karismatisk personlighed, hvis familie under revolutionen i Rusland 1917 var flygtet til Danmark, hvilket havde gjort ham gjort ham til antikommunist i en ekstrem grad. Han var af den danske hær blevet betegnet som: Uligevægtig og for hæren måske farlig mand. Det bedste ville være at få ham ud af hæren. Selv havde von Schalburg skrevet til Kong Christian X, at disse rygter skyldtes "den jødiske hviskekampagnecentral."

Frikorps Danmark ved fronten

I vinteren 1941-42 var det lykkedes den røde hær at lukke to tyske arméer inde i den såkaldte Demjansk-kedel. Det var i dette område Frikorpset skulle deltage i en operation ved navn Barbarossa. Den tyske hær var aldrig blevet gennemmoderniseret som den russiske, hvis kampvogne var overlegne både i antal, teknik og mandskab.

For de fleste i Frikorpset var opholdet ved Demjansk-kedelen første møde med fronten da de ankom den 8. maj 1942. Et par dage efter ankomsten døde den første, sandsynligvis skudt af en snigskytte.

Den 20 maj angreb russiske styrker og Frikorpset fik sin første ilddåb. Den 2. juni deltog Frikorpset i sin første offensiv. Angrebet mislykkedes, Frikorpset mistede 79 mand, heriblandt von Schalburg. I sin iver efter at komme ud og deltage i kampene havde han trådt på en landmine, hvorefter han blev ramt af en granat og døde øjeblikkeligt. Det er interessant, at det ikke var et ukendt fænomen, at officerer var i kamp i den forreste linje, dette kan ses på det relativt høje antal af døde højtrangerende under krigen.

Omkring den 6. juni 1942 fik Frikorpset en ny kommandant, tyskeren Hans Albert von Lettow Vorbeck. At Frikorpset fik en tysk kommandør var endnu et brud på de oprindelige aftaler. Von Lettow Vorbeck døde allerede to dage efter, han havde tiltrådt stillingen og K. B. Martinsen blev forfremmet til SS-Sturmbannführer d. 11. juli 1942 og overtog kommandoen med Frikorpset til dets opløsning i juni 1943.

Behandling af partisaner, civile og krigsfanger

Efter von Schalburg blev K. B. Martinsen udnævnt som midlertidig kommandant. En af hans første ordrer lød, at så mange som muligt skulle gå forbi et skændet lig af en frikorpssoldat, de havde fundet.

En tidligere frivillig har senere udtalt: Den slags hærder kampmoralen. Og behandlingen af krigsfangerne - der blev ingen taget dengang. Sådanne ideer var ikke ualmindelige for

nogen sider af fronten.

I området nær Demjansk, hvor Frikorpset lå, var partisanaktiviteten begrænset. Men i de nærliggende områder var der betydelige problemer. I marts 1942 kom meddelelsen fra den tyske armé's overkommando, at alle landsbyer i området med partisaner skulle ødelægges uden hensyntagen til de civile indbyggere. Og i juni 1942 hed det, at der skulle bruges hensynsløse midler over for den del af befolkningen, der samarbejdede med partisanerne. En dansk frivillig skriver i juni følgende om personer i den tyske hær: En vagtpost blev i går slået ned af nogle attentatmænd, men 4 blev fanget og skudt ned med det samme. Dette viser, hvordan den tyske hær havde ret til at skyde attentatmændene uden en forudgående rettergang. De ekstreme forhold på østfronten må have været noget af et chok for mange af de danske frivillige. Harald, en dansk frivillig, skrev om, hvordan en af hans kammerater i Frikorpset havde grebet en russisk krigsfange i at stjæle cigaretter. På vej hjem havde denne tvunget krigsfangen til at grave et hul, hvorefter han havde skudt ham. Harald misbilligede handlingen og konstaterede: Hvis jeg havde været krigsfange, havde jeg vel også stjålet cigaretter, hvis lejligheden bød sig.

Levevilkårene ved fronten

En undersøgelse af tre tyske infanterisoldater på sovjetisk territorium har vist hvilke forfærdende forhold de var udsat for. Deres liv var typisk præget af søvnmangel, sygdom, forfrysninger og sult. Især på grund af den voksende mangel på materiel og mandskab. Det rapporteredes allerede august 1941 fra Division Viking, at der var mangel på beklædningsgenstande. En samtidig undersøgelse på et af divisionens feltlazaretter viste at samtlige 76 patienter havde sår på fødderne pga. dårligt fodtøj.

Samtidige lægerapporter fra andre divisioner viste, at maveforgiftninger heller ikke var usædvanlige, da soldaterne ofte var tvunget til at drikke mosevand pga. uregelmæssige leverancer af vand og andre basale nødvendigheder. Mandskabsmangel betød, at soldaterne ofte måtte opholde sig alt for længe i forreste linje, hvilket resulterede i stress med bl.a. uregelmæssig puls og kollaps til følge. Adskillige led af gigt. Undersøgelsen viste også, at over 50 % udtrykte apati pga. kulde, ringe leveforhold, de hårde kampe og de store tab. Maden var fedtfattig og ensartet, hvilket gjorde fejlnæring og undervægtighed til store problemer, og mangelen på A-vitamin udgjorde en risiko for blindhed. Kort sagt leveforholdene var elendige overalt på fronten.

I Demjanskområdet, hvor Frikorpset lå udstationeret, var sumpfeber, myg og lus også alvorlige problemer, og da en af soldaterne havde fået plettyfus, blev den planlagte orlov i Danmark udskudt.

De døde russere, der lå rundt omkring må også have været et hygiejnisk problem. Niels, en frivillig, skriver: Overalt ligger døde russere, i vandhuller, eller i nærheden af

lejrpladsen. En anden skriver om myggene som værre end russerne og hvordan flere... kammerater var så forbitte af myg, at deres hænder og hoved svulmede op, i en sådan grad at de ikke kunne se ud af øjnene.

I gennemsnit lå mellem 5 og 10 % af korpset konstant i sengen. Det skal her nævnes, at Frikorpset modtog nødpakker med mad, organiseret af DNSAP. Den 25. juli blev Frikorpset endeligt trukket tilbage bag fronten for at få en hvileperiode. På det tidspunkt var der 2 / 3 tilbage af korpset. 73 var døde og 274 lå sårede.

Alle døde nordeuropæere blev på grund af anti-kristligheden i Waffen SS begravet under Runer, i stedet for kors. Der findes også flere tilfælde, hvor frivillige ødelagde vej Kors på deres færd.

Den 2. august kom der en ordre fra "højeste sted" om, at Frikorpset skulle trækkes helt ud, da det frygtedes at yderligere tab ville bringe genopbyggelsen af korpset i fare. Korpset blev trukket tilbage til kasernen i Mitau, Letland. Hvorefter de fik en tiltrængt orlov. Kun få af de frivillige havde set deres familier siden kasernetiden i Treskau for et halvt år siden.

Efterårsorloven i 1942

På et besøg i Sønderjylland i 1941 hos en familie fra det tyske mindretal, der havde mistet tre sønner i krigen, oplyste SS Fürsorgeofficer Dänemark at, *det har under hvert besøg vist sig, at familierne efter tabet (af deres pårørende) er indtrådt, har været meget udsat for had og spot fra danskerne.* Allerede i foråret 1942 begyndte den folkelige modvilje overfor de østfronts frivillige at blive et direkte problem, der kunne true samarbejdspolitikken. Det kan de frivillige ikke have undgået at få at vide gennem den konstante brevudveksling til og fra familierne. Dette var nok en af grundene til, at den længe ventede orlov i efteråret 1942 udviklede sig katastrofalt. Orloven begyndte allerede dårligt på togturen mod København fra Gedser, da der udviklede sig en episode i Ringsted, hvor toget skulle have mere vand på. Forsinkelsen blev af nogle Frikorpsfolk opfattet som en provokation og en frivillig udløste et skud for fødderne af en DSB-medarbejder. Resten af turen hjem stod der en bevæbnet vagt og holdt øje med togføreren.

Ved ankomsten holdt Frits Clausen fra DNSAP en tale, og soldaterne marcherede til deres indkvarteringer rundt omkring i byen til glæde for danske nazister, der stod med oprakt højre hånd og blomster. Det var dog tydeligt, at alle ikke var lige begejstrede over hjemkomsten, mange steder blev de mødt af tilråb og ukvemsord og der udviklede sig et par episoder, den værste, hvor en person blev stukket i benet med en bajonet.

Aftenen efter skulle soldaterne hyldes i KB-hallen. Politiet havde denne gang udstationeret folk og marchen til KB-hallen foregik kontrolleret. Under mødet havde en gruppe mennesker samlet sig foran hallen. Nogle frikorpsfolk kom ud fra salen og

hævdede, at de havde fået til opgave at rydde op på pladsen og begyndte at angribe tilskuerne med spark og slag. Det endte med, at politiet måtte rydde gaden. Om aftenen var der flere uroligheder og gadekampe mellem civile og frikorpsfolk.

Den følgende aften var der igen problemer. Arbejdere fra B&W havde sunget Internationale og råbt rød front, hvorefter frikorpsfolkene var røget i totterne på dem, en del uniformsgenstande blev taget fra frikorpsfolkene, og da kompagnichef Neergaard Jacobsen hørte det, fik han samlet og bevæbnet sit korps og erklærede, at han ville besætte B&W, hvis genstandene ikke blev returneret. Først da tillidsmænd på B&W greb ind, blev konflikten løst.

Volden fortsatte også efter de frivillige var vendt tilbage til deres familier, det viste sig dog at det i høj grad (i hvert fald for Århus' vedkommende) var de samme få Frikorpsfolk, der var skyld i sammenstødene gang på gang.

Nogle af episoderne skyldtes naturligvis civile, men en stor del må have skyldtes frikorpsfolk, især når man tænker på, hvordan den almene behandling af krigsfanger og civile østeuropæere fandt sted på østfronten. Under kasernetiden i Treskau i Polen var det skik, at polakker og russere skulle tage hatten af, når de passerede tyskere. Man må også huske på, hvor umenne skelige forhold frikorpsfolkene havde overlevet i den forreste linje af fronten det sidste halve år, med den evige frygt for angreb, søvnløsheden og de mange sårede og faldne kammerater.

Frikorpset tilbage på fronten

Den 13. oktober vendte Frikorps Danmark tilbage fra efterårsorloven. De boede på kasernen i Mitau i en lille måneds tid, indtil det blev besluttet at Frikorpset skulle bruges til den brutale partisanbekæmpelse, der fandt sted i baglandet. Denne plan blev dog aldrig til noget på grund af krigens udvikling. I stedet blev Frikorpset sendt tilbage til fronten, denne gang ved byen Nevel, hvor man frygtede et russisk angreb ville finde sted.

Forsvaret ved fronten bestod af enkelte bunkers-øer, omgivet af pigtråd, som kunne forsvare sig mod alle sider. Der var ikke længere nok mandskab til, at man kunne lave en samlet front. Situationen var yderst kritisk, da der øst for støttepunkterne var sovjetiske tropper og i baglandet lå små grupper af partisaner på i alt godt og vel 20.000 mand. Frikorpset bestod på dette tidspunkt af i alt 500 mand, der skulle dække en strækning på 5 km. Der var ingen mænd i reserve, der kunne bruges i et modangreb. Det betød, at hvis russerne brød igennem fronten var der frit bagland.

Russerne angreb først den 24. december 1942 efter nogle meget kolde og kedsommelige måneder for Frikorpset. Det lykkedes en russisk enhed på 200-300 mand at bryde gennem forsvarslinjen kl. 23.45, mens hovedkvarteret sad ved julebordet. Det var tydeligt, at hvis der ikke kom hurtig undsætning ville Frikorpset blive udryddet. Frikorpset havde to dage

forinden fået besked om at trække sig tilbage, og størstedelen af 2. kompagni befandt sig bagved frontlinjen og kunne hurtigt sættes ind i kampen.

Heldigt var det også, at det lykkedes en telefonist at holde sig skjult midt iblandt de russiske tropper. To kanoner kunne nu bombardere de russiske tropper, hvorefter telefonisten kunne sige, hvor de ramte og styre dem uden om de danske stillinger. Frikorpset blev i slutningen af marts trukket tilbage fra fronten. Officielt var der nu 650 udslidte soldater tilbage. De blev sendt til kasernen i Graffenwöhr. Fra tysk side fik Frikorpset næsten konstant rosende udtalelser fra tyske overordnede. Det er uvist, hvor meget vægt man skal lægge på dem, men det er helt sikkert, at de sidste mænd tilbage i Frikorpset og den kommende kerne af det 24. Pansergrenaderregiment Danmark var erfarne elitesoldater.

I allieret fangenskab

Efter krigens afslutning kom de frivillige i allieret krigsfangenskab. Det vides ikke hvor mange der overgav sig eller hvor mange der døde i fangelejrene. Men Waffen SS-tropperne, heriblandt Regiment Danmark, var berygtede og fik generelt en mere hårdhændet behandling end Wehrmagtsoldaterne.

De sidste danske krigsfanger, en gruppe danske officerer, blev først sendt tilbage til Danmark fra russisk krigsfangenskab i 1953. De fleste andre danske SS-frivillige blev dog sendt hjem i ugerne omkring befrielsen.

Retsopgøret med soldaterne i frikorps Danmark

Det officielle Danmarks havde oprindeligt "billiget" oprettelsen af Frikorps Danmark. Forsvarsministeriet havde i juli 1941 udsendt et cirkulære, hvor der blandt andet stod, at enhver officer fra reserven havde lov at melde sig med garanti for, at han senere kunne genindtræde i den danske hær uden tab af anciennitet (agtelse).

Cirkulæren blev under retssagerne, et af de konstant gentagne punkter i forsvaret af de østfrontsfrivillige.

Ved Frikorpset's afrejse fra orloven i 1942 havde hærens øverstkommanderende General Gørtz været tilstede. Alligevel kunne man med succes bagefter hævde at Frikorpset ikke var blevet oprettet med regeringens tilladelse og ved hjælp af love med tilbagevirkende kraft straffe de frivillige.

Grunden til, at regeringen ikke modsatte sig hvervningen til Frikorpset, lød primært efter krigen at regeringen ønskede at undgå enhver fare for at hæren ville blive tvangsudskrevet til tysk militærtjeneste og den var dermed et led i forhandlingspolitikken. Overbevisningen var omkring 1947, at officererne, der havde meldt sig i tysk tjeneste,

måtte have vidst at det var forkert det de gjorde. Søren Brorson, fhv. Forsvarsminister udtalte: *Jeg tror at de var i besiddelse af så stor intelligens, at de var fuldstændig klar over, hvordan landet lå på det tidspunkt. Men de havde altså lyst til at være med.* Hvordan retssagerne foregik kan bedst illustreres med et eksempel:

En kaptajn i den danske hær havde gjort tjeneste i Tyskland. Først i Frikorps Danmark, senere i Division Wiking og andre danske korps. Som forsvar sagde han, at han havde meldt sig dels for at hente krigserfaringer, dels for at forbedre forholdet mellem Danmark og Tyskland og til sidst henviste han til Krigsministeriets cirkulære fra den 8.7.1941. Ved underretten lød dommen på 2 års fængsel, fordi at han som Kaptajn måtte have indset, at det var en landsfor bryderisk gerning, han foretog, at melde sig i tysk tjeneste på et tidspunkt, hvor Danmark var besat af tyske tropper. Ved den generelt hårdere Landsret var straffen blevet skærpet til 5 år. En del af anklagen lød at... *tiltalte ikke kan antages at have troet at have handlet efter anvisning af lovlige dansk myndighed.* Det endte med, at officerens straf ved landsretten blev bestemt til 3 år ved formidlende omstændigheder.

Alt i alt kan man konkludere, at de domme, der blev udfældet mod de østfrontsfrivillige, var ret hårdhændede. Måske ikke i forhold til domme mod andre, der havde hjulpet Tyskland under besættelsen, men set med nutidens øjne.

Det forekommer besynderligt, at de ting, der var anerkendte og måske direkte ønskede på et vist tidspunkt, kan dømmes som direkte strafbare ganske få år efter. De personlige omkostninger for de involverede har uden tvivl været mange og meget smertefulde, og retsopgøret for disse mennesker, der måske har ment at gøre det bedste for Danmark, men som i sidste ende blev kaldt landsforrædere, er forfærdelige og forekommer dybt uretfærdige.

Man kan være politisk dybt uenig med nazismen, men for det første var ikke alle de danske frivillige nazister, og for det andet kan man ikke bekæmpe nazisme med rædselsdomme over enkeltpersoner.

Nazisme er en modbydelig ideologi, men lige så modbydelig er simpel hævnthirst over unge mænd, der af fædrelandsfølelse gjorde, hvad de mente var det eneste rigtige.

Afslutning

Det har i mange henseender været sindsbevægende at sætte sig ind i de forhold, de danske frivillige har levet under i krigsårene. De mange detaljer, der er overleveret omkring det relativt nye emne i Danmarks historie, har bragt refleksioner over, hvad historieskrivning egentlig består i, om begreber som national stolthed, om historieforfalskning, om krigens gru og om ære og sandhed som rent historiske begreber. Måske findes historisk sandhed slet ikke, måske er al overlevering et spørgsmål om

tolkning i nutidens lys.

Det har især været tankevækkende, at de danske frivilliges historie først har kunnet skrives i 90'erne. Den egentlige fortælling om dem synes at have været en ufortællelig historie gennem de ca 50 år, der er gået siden krigens afslutning.

Det har været en anstrengende, men frugtbar og tidsmæssig intens periode, hvor jeg har sat mig ind i de faktiske forhold for de danske frivillige.

At de frivilliges historie stadig er et følelsesmæssigt anstrengt emne, kan man se via de reaktioner, de nyeste udgivelser omkring emnet har givet. Der synes stadig at være et stykke vej, inden den egentlige historieskrivning kan finde sin plads.

Umiddelbart er det min fornemmelse, at retsprincipper, ære og retfærdighed er relative begreber, der tager farve af den synsvinkel, de ses fra.

Det er i alle tilfælde en grim og gribende del af historien, jeg med denne opgave har fået mulighed for at sætte mig ind i.

Menneskelig smerte og ære grundbegreber, men det er tilsyneladende altid sejrherrene, der skriver historien.

Litteraturliste:

Anonym: *En lille dreng fortæller - for børn der bliver voksne - bind 2. 1942 til 1946.* Ikke udgivet.

Christensen, Claus Bundgård Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith (RUC-studerende): *Under Hagekors og Dannebrog - danskere i Waffen SS 1940-45.* Viborg. 1997.

Christensen, Claus Bundgård Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith: *Kryssing og de Østfronts frivillige.* Fra: *Siden Saxo - 1995. (bind 1 s 50-58).* Redigeret af: Stevnborg, Henrik m. fl. Hel singør. 1995.

Haaest, Erik (journalist, yderst højreorienteret): *Intet nyt fra Østfronten - Beretningen om Regiment 24 Dänemarks sidste Kommandør fortalt af ham selv i frontbreve. Sat i perspektiv af Erik Haaest.* Viborg. 1998.

Haaest, Erik: *Frikorpsfolk - Frikorps Danmark på Østfronten 1941-1945 - fortalt af dem der var med.* Holstebro. 1995.

Kirchoff, Hans: *Tilpasning protest eller modstand 1940-45 - Hovedtemaer i besættelsens historie belyst ved kilder.* Vojens. 1985.

Krabbe, Oluf (Tidl. SS-officer): *Danske soldater i kamp på Østfronten 1941-45.* Skive. 1980.

Landwehr, Richard og Holger Thor Nielsen (Nielsen: tidligere SS-Unterscharführer i 24. regiment): *Nordic Warriors. SS-panzergrenadier-Regiment 24 Danmark, Eastern Front, 1943-45. Armed Forces of the Third Reich - Unit Histories Series*. West Yorkshire, UK. 1999.

Lauridsen, John T.: Opgør og udrensning - De danske nazister efter befrielsen i 1945. Fra: *Den jyske historiker nr. 71 april 1995 - (Besættelsen og Befrielsen) 50 år efter. (s. 59-88)*. Redigeret af: Wagner, Michael m. fl. Århus. 1995.

Lauridsen, John T.: Nazister i Danmark 1930-45 - En forskningsoversigt. Fra: *Historisk Tidsskrift bind 95. (s. 99-142)*. Redigeret af: Due-Nielsen, Carsten og Anders Monrad Møller. København. 1995.

Petersen, Aage Nordahl: *Dansk Daad paa østfronten - bogen om frikorps "Danmark"*. København. 1943.

Rasmussen, Vagn: *Krigsskæbner*. Vejle. 1995.

Schou, Søren: De danske Østfrontfrivillige. Suenson, p. 7-9 og 23-25. Fra: *Besættelsen - 1940-45 - HAG Foråret 1983*. Helsingør. 1983.

Tamm, Ditlev: *Retsopgøret efter besættelsen*. Viborg. 1984.